

جغرافیا و روابط انسانی، پاییز ۱۴۰۲، دوره ۶، شماره ۲، صص ۵۰۸-۴۹۰

سنجش مطلوبیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری

نمونه موردی: شهر کرج

حدیث موسوی^۱، امیر حسینیان راد^۲، محمد مولائی قلیچی^۳

۱- کارشناسی جغرافیا، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران (hadismousavi890@gmail.com)

۲- استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران (hoseinianrad.a@lu.ac.ir)

۳- استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران (m.molaei@ihcs.ac.ir)

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۰۶

چکیده

حکمروایی خوب شهری شامل مجموعه‌ای از عملکردها، فرایندها و سیاست‌هایی است که به منظور ارائه خدمات بهتر و بهبود شرایط زندگی شهروندان در شهر و ایجاد یک محیط شهری مناسب برای زندگی و کار افراد اجرا می‌گردد. تحقیق حاضر به هدف بررسی مطلوبیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در کرج انجام شده است. پژوهش از نظر هدف، کاربردی و نوع روش پژوهش توصیفی-تحلیلی است. روش گردآوری داده‌ها و اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای، اسنادی و پیمایشی (ابزار پرسشنامه) است. جامعه آماری تحقیق کلیه کارشناسان شهرداری کرج می‌باشد و به صورت تصادفی برای ۱۰۰ نفر پرسشنامه تکمیل شده است. برای سنجش حکمروایی خوب شهری از شاخص‌های نتیجه‌گرایی، ارتقاء ارزش‌ها، شفاف‌سازی، اثربخشی نقش‌ها و وظایف، ظرفیت‌سازی و پاسخگویی استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آماری تی‌هتلینگ، آنوا و فریدمن استفاده شده است. یافته‌های آزمون آنوا نشان می‌دهد بین مناطق ده‌گانه شهرداری کرج در میزان مطلوبیت حکمروایی تفاوت وجود دارد. آزمون تی‌هتلینگ نیز نشان می‌دهد بین میانگین ابعاد حکمروایی با میانگین مطلوب تفاوت وجود دارد. با توجه به نتایج تحقیق می‌توان گفت با برقراری شفافیت در حکمروایی شهری، مردم به صورت کارآگاهانه‌تر و با اعتماد بیشتری به مدیریت شهری روی می‌آورند. شفافیت در حکمروایی شهری، منجر به درک بهتر نیازها و مطالبات شهروندان می‌شود.

واژگان کلیدی: حکمروایی خوب شهری، شهرداری، کرج

مقدمه

حکمروایی شهری سیری است چند جانبه میان فعالان و اثرگذاران رسمی اداره شهر از یک سو و کنشگران و فعالان مدنی به عنوان گروه های فعال و غیر رسمی که روابط چند بعدی آنها میتوانند به سازگاری منافع مختلف در بین فعالان منجر شود (شهریاری و همکاران، ۱۴۰۱) حکروایی شهری بر خلاف مدیریت شهری فرایندی مدیریتی است که به اتخاذ و حفظ زیر بناها و خدمات شهری می پردازد (تقوایی و همکاران، ۱۳۸۸) حکمروایی خوب شهری شامل تمام ویژگیها و شاخص های هنجاری از جمله پاسخگویی، ظرفیت سازی، شفاف سازی، ارتقا و ارزشها، اثربخشی نقش ها و وظائف و نتیجه گیری است. تمامی این مولفه های اهداف توسعه انسانی همچون توسعه اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی با تمرکز بر مردم پیگیری شود. حکمروایی کارآمد بیانگر توسعه بر محور انسان است (شولای فر، ۱۴۰۰)

طرفداران تمرکززدایی استدلال می کنند که شهرداران منتخب بسیار بیشتر از شهرداریانی که مستقیماً توسط مقامات بالاتر منصوب می شوند به نیازهای محلی پاسخ می دهند. به این ترتیب، دموکراسی محلی، به ویژه اگر با سطوح بالاتر مشارکت مردمی همراه باشد، کیفیت ناقص حاکمیت محلی را بهبود خواهد بخشید. (گیلبرت، ۲۰۰۶) همانطور که ون لیندرت و نیژنهویس (۲۰۰۳: ۱۷۵) بیان کردند: «مشارکت مردمی یک عنصر مهم حکمرانی خوب است. در تئوری، انتقال کارکردها و وجوه به سطوح زیر ملی، مشارکت مردم را در تصمیم گیری محلی در مورد مسائل کلیدی که بر زندگی آنها تأثیر می گذارد، آسان تر می کند.

در ایران در حدود چهار دهه گذشته سرنوشت پایتخت و شهرهای بزرگ همانند کرج وابستگی شدید به عوامل ساختاری - کارکردی مختلفی پیدا کرده و تغییر در مدیریت شهری را پیچیده می کند (دانش فر و همکاران، ۱۴۰۱) بنابراین در پی تحولاتی عمیق سیستم های مدیریت شهری و با پیش آمدن الزامات جدید و عدم کارایی الگویی موجود در این زمینه که میتوان از آن با عنوان الگوی حکومت شهری نام برد. لزوم ایجاد تغییر در درون این الگو به سمت حکمروایی خوب شهری نمایان می شود (رهنما و همکاران، ۱۳۹۳)

مفهوم حکمروایی از لغت یونانی کبیر گرفته شده است و معنی آن هدایت کردن است در واقع مفهوم حکمرانی اشاره به پاسخگو بودن هم در سیاست گذاری و هم در اجرا دارد. برلیان مک لالین اولین نظریه پرداز است که در سال ۱۹۷۳ به مفهوم حکمروایی خوب پرداخته است (مهری و همکاران، ۱۴۰۰)

امروزه جمعیت مردمی که در مناطق شهری زندگی می کنند از تمام دوره های تاریخ بشریت بیشتر است روند رشد شهرنشینی همچنان ادامه دارد و به جمعیت پایین تر نخواهد رسید. تخمین زده شده است که جمعیت شهری دنیا تا سال ۲۰۲۵ دو برابر شده و بیش از ۵ میلیارد نفر خواهد رسید که بیش از ۹۰ درصد این رشد در کشورهای درحال توسعه خواهد بود. این رشد شتابان و ناموزون با سوء مدیریت همراه گردیده و موجب نابسامانی های زیادی در شهرهای ایران شده است. وضعیت مدیریت شهری ایران به دلایلی چون تمرکزگرایی، برون زا بودن برنامه ها و طرح های شهری، اقتصاد رانتی مبتنی بر نفت مدیریت شهری در حیطه دولت است و به صورت همیشگی از مدیریت یکپارچه و سیستمی فاصله گرفته است (جعفری فرد و همکاران، ۱۳۹۸) مشکلات در این جوامع حکومت های محلی به طور کامل شکل نگرفتند. مشکلات متعدد اجتماعی- اقتصادی، آلودگی های محیط زیستی، مسکن نامناسب و کمبود زیرساختها و غیره در شهرها روبرو هستند (حسین پور و همکاران، ۱۴۰۱) بحرانهای ناشی از عدم توجه به دستاوردهای عبارتند از: نبود جامعه مدنی برای تقویت و اعتلای بیشتر سازمانها، نهادها و جوامع محلی، افزایش فقر، نبود مشارکت و مداخله افراد در فرایند های سیاسی درون شهرها، افزایش فساد، کیفیت معاضد پایین و کاهش امکان زندگی برای همه شهروندان، نابودی دموکراسی، ازبین رفتن فرصت و امکان برای مردم به منظور نشان دادن خواسته ها و آمالشان در زندگی، نبود برابری و پایداری (مفاخریان، ۱۳۹۶؛ منوچهری، ۱۴۰۱) برخی بر این باورند که این تغییر مضاعف، به سمت دموکراسی و تمرکززدایی، تغییری اساسی به سوی حکومت شهری بهتر ایجاد می کند (بانک جهانی، ۲۰۰۳).

یکی از مولفه های مهم مدیریت خوب شهری، حکمرانی خوب شهری است. حکمرانی مفهومی پیچیده است که به طرق مختلف تعریف شده است. یک تعریف نسبتا ساده «کیفیت رابطه بین دولت و شهروندان» است. این تعریف هنوز انتزاعی را می توان اینگونه تعریف کرد: «کیفیت فرآیندی که از طریق آن تصمیم هایی اتخاذ می شود که بر امور عمومی تأثیر می گذارد، و همچنین کیفیت اجرا و نتیجه این تصمیم ها».

ارجاع به «کیفیت» بیانگر این است که حکمرانی یک مفهوم هنجاری است. معیارهای مختلفی برای سنجش کیفیت حکمرانی پیشنهاد شده است، اما به نظر می رسد در موارد زیر اتفاق نظر وجود دارد: فراگیری، مشارکت، شفافیت و پاسخگویی، برابری، پیش بینی پذیری، پایبندی به حاکمیت قانون و تابعیت. این ابعاد حکمرانی خوب ارتباط نزدیکی با یکدیگر دارند و یکدیگر را تقویت می کنند. آنها نکات ورودی مختلفی را در ارزیابی حکمرانی خوب ارائه می کنند.

در ساده ترین شکل آن، این دولت های ملی و محلی هستند که تصمیمات مربوط به امور عمومی را به نمایندگی از شهروندانی که برای خدمت و حمایت از آنها وجود دارند، اتخاذ می کنند. فرآیند تصمیم گیری باید شفاف و قابل پیش بینی باشد و از حاکمیت قانون پیروی کند. تصمیم گیرندگان در قبال تصمیماتی که اتخاذ کرده اند و برای اجرا و نتایج آنها در برابر شهروندان پاسخگو هستند.

در نتیجه جهانی شدن اقتصاد و اتکای فزاینده به مکانیسم های بازار برای تصمیم گیری در مورد سرمایه گذاری و ارائه خدمات عمومی، تعداد تصمیم گیرندگانی که تصمیم های مؤثر بر امور عمومی را اتخاذ می کنند بسیار بیشتر شده است. تصمیماتی که بر توسعه شهری تأثیر می گذارد، اکنون توسط شرکت های خصوصی و سازمان های جامعه مدنی در سطح محلی، ملی و جهانی اتخاذ می شود و شفافیت و پاسخگویی را بسیار دشوارتر می کند. همانطور که بحران مالی ۱۹۹۷ نشان داد، آسیای جنوب شرقی با اقتصاد عموماً باز خود ثابت کرده است که نسبت به این وضعیت حساس است.

یکی دیگر از عناصر حکمرانی خوب، عدم تمرکز است، یعنی این اصل که تصمیمات باید در پایین ترین سطح ممکن دولت اتخاذ شوند. فرصت فرعی را برای افرادی که تحت تأثیر تصمیم قرار می گیرند افزایش می دهد تا بر تصمیم گیری تأثیر بگذارند. تصمیم گیرندگان را به دلیل نزدیکی به افراد ذینفع مجبور به شفافیت و پاسخگویی می کند. و امکان انطباق تصمیمات با شرایط محلی را فراهم می کند و در نتیجه تصمیمات را مؤثرتر می کند. زمانی که فعالیت های اقتصادی و سیاسی در پایتخت متمرکز بود و بیشتر شهرها و شهرک ها هنوز کوچک بودند، می توانستند به راحتی توسط یک دولت مرکزی اداره شوند. در طول چند دهه گذشته، منطقه شاهد رشد سریع اقتصادی در اکثر کشورها بوده و این رشد باعث بهبود شرایط زندگی بخش بزرگی از جمعیت شهری شده است. این امر منجر به ظهور یک طبقه متوسط شهری با تقاضای فزاینده برای شهرها و شهرک هایی با عملکرد کارآمدتر و افزایش ظرفیت و تمایل به پرداخت هزینه برای خدمات عمومی با کیفیت شده است. (شنگ، ۲۰۱۰) این مقاله در پی آن است که به سوال زیر پاسخ دهد: ابعاد حکمروایی خوب شهری در شهر کرج در چه وضعیتی قرار دارد؟

مبانی نظری

توجه به این نکته حائز اهمیت است که حکمرانی خوب شهری موضوع بدیعی نیست. می توان آن را به یونان باستان ردیابی کرد، جایی که مکانیسم های دموکراتیک به خوبی توسعه یافته بود و شهروندان می توانستند بر نهادهای سیاسی تأثیر بگذارند. این ایده در جریان شهرسازی صنعتی و برنامه ریزی مدرن نادیده گرفته شد و تنزل یافت. از آنجایی که مدرنیسم جنبه های سیاسی برنامه ریزی را تغییر داده بود، با نادیده گرفتن ویژگی اجتماعی و

دموکراتیک آن که به طور تاریخی در شهرهای اروپایی توسعه یافته بود، آشکار شد که در فرآیندهای نوسازی شهری، مسائل مشارکت عمومی، مشارکت مدنی، فراگیر بودن و شفافیت باید دوباره توجه و اولویت را به دست آورند. این شیوه‌ها تحت عنوان «حکومت شهری» مفهوم‌سازی شدند. (باداک و دیمینکا،) با این حال، همانطور که مارک بیویر^۱ استدلال می‌کند، کلمه حکومت داری تقریباً در همه جا وجود دارد و رابطه آن با دموکراسی همیشه روشن نیست. به همین دلیل است که باید ماهیت، جنبه‌های عملی و چالش‌های آن را روشن کرد. از آنجایی که اعتقاد به دولت در شرایط بحرانی است، به طور گسترده این باور وجود دارد که «الگوی حکومتی کثرت‌گرایانه تر^۲»، مبتنی بر فرآیندها و تعاملات بین دولت و جامعه مدنی به جای نهادها، شکل جدیدی از حکومت است که جایگزین دموکراسی نمایندگی می‌شود (بیویر، ۲۰۱۷) فرآیندی بودن ترتیبات تصمیم‌گیری و توانمندسازی شهروندان جایگزین مکانیسم نهادینه شده قبلی می‌شود که برای پرداختن به مسائل پیچیده و چندبعدی شهری مناسب نیست. این اغلب به عنوان "تغییر از دولت به حکومت"^۳ (پیری، ۲۰۱۱) توصیف می‌شود. در این عبارت «دولت^۴» به عنوان ساختار رسمی و اداری بخش عمومی درک می‌شود. با این حال، توجه به این نکته مهم است که اصطلاح "تغییر"^۵ ممکن است گمراه‌کننده باشد زیرا دولت محلی از مدیریت شهری حذف نشده است. مقامات محلی هنوز بسیاری از کارکردهای مهم را در این فرآیند بر عهده دارند، مانند "تعیین دستور کار، توسعه چشم‌انداز، ایجاد فرصت‌ها و بسترهای مشترک یا ارائه طرح‌های تامین مالی و اجازه سازماندهی خود به انواع مختلف مشارکت"^۶ (فرانت زشاکی و همکاران، ۲۰۱۴)

کلمه رایج «حکومت^۷» در حال حاضر به «فرآیند جدید حکومت‌داری^۸» اشاره دارد. یا تغییر شرایط یا قانون دستور داده شده. یا روش جدیدی که جامعه به وسیله آن اداره می‌شود» (رودز، ۲۰۰۷) در منظر حکمرانی، که فراتر از بخش‌های دولتی و خصوصی و همچنین جامعه مدنی است، تمرکز باید بر شبکه‌ها باشد تا روابط سلسله‌مراتبی، که توسط منابع متنوع، بازیگران و دانش و تجربه آنها تقویت می‌شود (واندل دال، ۲۰۱۵) علاقه به حکومت شهری در میان دانشگاهیان، شاغلین و سیاستمداران در دهه ۱۹۹۰ گسترش یافت (رودز، ۱۹۹۷) پس از برگزاری کنفرانس سازمان ملل در نایروبی^۹ در سال ۲۰۰۲، اصول «حکمرانی شهری خوب^۹» به یک استاندارد جهانی در سیاست‌های شهری تبدیل شد. این مفهوم به عنوان یک استراتژی برای بهبود کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های شهری هم در

¹ Mark Bevir

² a more pluralistic pattern of rule

³ shift from government to governance

⁴ government

⁵ shift

⁶ governance

⁷ to a new process of governing

⁸ Nairobi

⁹ good urban governance

کشورهای توسعه یافته و هم در کشورهای در حال توسعه که رشد پایدار و سیاست‌های شهری فراگیر از شهرنشینی سریع تهدید می‌شود، حمایت می‌شود (سرگزی و همکاران، ۱۴۰۰). این مفهوم با معرفی کلمه "خوب" در مفهوم حکمرانی شهری بیشتر توسعه یافته است زیرا این دو اصطلاح معنای یکسانی ندارند. افزودن این «قضاوت‌های ارزشی»^۱ یک «بحث هنجاری»^۲ بین‌المللی را در مورد چگونگی دستیابی به «بهترین استانداردهای عمل»^۳ آغاز کرد (سازمان ملل، ۲۰۱۷) «حکمرانی خوب شهری» مشروط به ارزیابی مجدد این استانداردها «در ارتباط با یک چارچوب مرجع محکم»^۴ است (هندریکز، ۲۰۱۴). کیفیت فرآیند حکمرانی را می‌توان با مجموعه‌ای از شاخص‌های پذیرفته شده توصیف و ارزیابی کرد. بر اساس برنامه اسکان بشر سازمان ملل متحد، این شاخص‌ها عبارتند از: تابعیت، پایداری، برابری، کارایی، شفافیت، پاسخگویی، مشارکت مدنی، شهروندی و امنیت. مشارکت عمومی به عنوان یک استراتژی کلیدی در فرآیند تصمیم‌گیری که در آن ذینفعان مختلف مانند دولت‌های محلی، جوامع تجاری، سازمان‌ها و گروه‌هایی که شهروندان و اقلیت‌ها را نمایندگی می‌کنند، مورد تأکید قرار می‌گیرد (سازمان ملل، ۲۰۰۷). فرآیند مشارکت به عنوان تبادل دوجانبه اطلاعات، مشارکت جوامع محلی در مرحله طراحی و فرآیند مشاوره چند مرحله‌ای درک می‌شود. (باداخ و دیمینکا، ۲۰۱۷)

اشکال جدید حکمرانی با مشارکت جامعه مدنی (سازمان‌های غیردولتی، کسب‌وکارها، ساکنان) در تصمیم‌گیری و اجرای تصمیم‌ها اهمیت پیدا کرده‌اند. دو موضوع اصلی دستور کار حکمرانی شهری را برای هزاره جدید تشکیل می‌دهند. اولین مورد اهمیت مشارکت همه طرف‌های درگیر در تأثیرگذاری بر تصمیماتی را که بر کیفیت زندگی جمعی آنها تأثیر می‌گذارد، تشخیص می‌دهد. دومی بر رهبری مشترک تأکید می‌کند که پیوسته ساختار نهادی و جامعه را کاهش می‌دهد (شودلر، ۲۰۰۸) از این رو، بسیاری از بیانیه‌های سیاسی و پروژه‌های تحقیقاتی بر حاکمیت شهری یکپارچه به عنوان رویکردی کلیدی برای توسعه پایدارتر شهری در مناطق برنامه‌ریزی نشده تأکید کرده‌اند. در درجه اول، پیشرفت مشارکت را در سطح جامعه افزایش می‌دهد و رویکرد "از پایین به بالا" را به عنوان جنبه اصلی توسعه اقتصادی و اجتماعی سکونتگاه‌های غیررسمی تقویت می‌کند (کمیسیون جوامع اروپایی، ۱۹۹۰) با این حال، حاکمیت شهری یکپارچه تنها به عنوان یک رویکرد مدیریتی مورد توجه قرار گرفته است که به ادغام افقی بین بخش‌های سیاست (بخش‌های مختلف) و یکپارچگی عمودی بین دولتی (بین لایه‌های مختلف دولت)

¹ value judgements

² normative debate

³ best standards of practice

⁴ in connection to a solid frame of reference

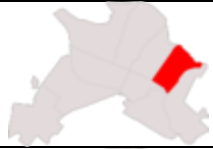

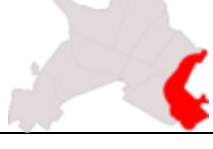
⁵ UNHABITAT, the United Nations Human Settlements Programme

و فراتر از مرزهای اداری اشاره دارد. این رویکرد نه تنها موضوعاتی را در سیاست گذاری که از مرزهای حوزه های سیاست گذاری تثبیت شده فراتر می رود، برش می دهد. همچنین فراتر از تصمیم گیری و اجرای سنتی بخشی و رشته محور است. این امر مستلزم تغییرات قابل توجهی در تنظیمات تحقیقاتی و اداری برای مدیریت طیف گسترده ای از جنبه های اجتماعی، رفتاری، اقتصادی و بهداشت عمومی و کیفیت های محیط ساخته شده است که ماهیت پیچیده هر بافت شهری را منعکس می کند. (ناچار و ابوتل مگد، ۲۰۲۳)

روش و قلمرو پژوهش

وضع موجود شهر کرج، محدوده ای به مساحت بیش از ۱۶۹۰۰ هکتار را دربرمی گیرد. این محدوده، افزون بر سطوح واقع در محدوده قانونی شهر (که مساحت آن حدود ۱۵۹۰۰ هکتار است)، بخش های ساخته شده و توسعه یافته چسبیده به خط محدوده قانونی بیرون از آن را نیز شامل می شود (مولائی قلیچی و همکاران، ۱۴۰۰: ۸). شهرداری کرج در دهه سال ۱۳۳۰ تأسیس شد، این سازمان در ابتدا سازمانی بسیار کوچک با وظایف و اختیارات محدود بود. به موازات گسترش شهر کرج، سازمان شهرداری نیز در چارچوب مقررات قانونی گسترش یافت، به طوری که علاوه بر ستاد مرکزی، ده شهرداری منطقه ای نیز آن را در برمی گیرد و از معاونت های مختلفی چون اداری و مالی، شهرسازی و معماری، خدمات شهری، حمل و نقل و ترافیک، فرهنگی و اجتماعی، فنی و عمرانی و هماهنگی و برنامه ریزی تشکیل می شود. (عزیزی، ۱۳۹۴) به علاوه، در کنار این معاونت ها چه در حوزه ستاد مرکز و چه در حوزه مناطق دهگانه، سازمان هایی تخصصی مسئولیت انجام بخشی از وظایف شهرداری را به عهده گرفته اند که عبارتند از: سازمان خدمات موتوری، سازمان اتوبوسرانی، سازمان تاکسیرانی، سازمان بهشت سکینه، سازمان بازیافت مواد، سازمان پارکها و فضای سبز، سازمان میدین میوه و تره بار، سازمان قطار شهری، سازمان ترمینالها و سازمان آتش نشانی و خدمات ایمنی.

جدول (۱) جمعیت، مساحت و حجم نمونه مناطق ده گانه شهرداری کرج

منطقه	مساحت (متر مربع)	جمعیت (۱۳۹۵)	حجم نمونه	نقشه
منطقه ۱	۸۰۵۹۴۰۰۵۶	۱۲۸۰۹۴۳	۸	
منطقه ۲	۱۱۰۱۶۰۰۰۰	۱۱۳۰۷۲۹	۱۱	
منطقه ۳	۱۶۰۹۵۶۰۶۰۰	۹۷۰۶۸۱	۷	
منطقه ۴	۱۶۰۵۰۱۰۷۸۰	۱۰۳۰۷۹۶	۷	
منطقه ۵	۱۱۰۶۷۰۰۰۰	۲۳۰۰۰۰۰	۱۶	
منطقه ۶	۱۸۰۰۰۰۰۰۰	۲۷۰۰۰۰۰	۱۷	
منطقه ۷	۱۵۰۴۱۰۰۳۴۰	۱۶۸۰۰۳۴	۱۱	
منطقه ۸	۹۰۹۹۸۰۹۰۰	۱۳۶۰۲۹۹	۹	
منطقه ۹	۶۰۰۰۰۰۵۸۰	۱۳۵۰۰۰۰	۹	
منطقه ۱۰	۱۵۰۷۵۰۰۰۰۰	۷۲۰۱۲۸	۵	
کل	1690422256	1455610	100	

تحقیق حاضر بر اساس پرسشنامه سنجش حکمرانی خوب (CIPFA&OPM, 2004) صورت گرفته است. این پرسشنامه استاندارد سنجش حکمرانی خوب دارای ۳۶ سوال بوده که دارای ۶ بعد می باشد.

این تحقیق بر حسب هدف کاربردی و بر اساس شیوه گردآوری داده ها توصیفی بوده و استراتژی آن پیمایش می باشد. جامعه آماری کارشناسان شهرداری کرج می باشد. بدین ترتیب بمنظور ارزیابی وضعیت حکمرانی مدیریت شهری کرج، تعداد ۱۰۰ پرسشنامه در سطح مناطق ده گانه شهرداری کرج براساس روش نمونه گیری تصادفی میان کارشناسان توزیع شد. از آمار توصیفی و استنباطی همچون آزمون تی هتلینگ^۱، تحلیل واریانس یک طرفه^۲ و آزمون فریدمن^۳ استفاده شد. برای سنجش روایی پرسشنامه از روایی صوری بهره گرفته شد برای بررسی پایایی پرسشنامه از روش ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد.

بحث و یافته ها

در این پژوهش از مدلی که برای حکمرانی خوب توسط کمیسیون مستقل حکمرانی خوب در بخش خدمات عمومی در سال ۲۰۰۴ ارائه شده است بهره گرفته می شود. برمبنای مدل مذکور، شش شاخص نتیجه گرایی، ارتقاء ارزش ها، شفاف سازی، اثربخشی نقش ها و وظایف، ظرفیت سازی، و پاسخگویی برای حکمرانی خوب در سازمانهای دولتی و خدماتی ارائه شده است (CIPFA&OPM, 2004) که می توان از آن به عنوان ابزاری برای ارزیابی وضعیت حکمرانی خوب در سازمانهای دولتی، شناسایی نقاط قوت و ضعف و نهایتاً ارائه راهکارهای برای توسعه آن بهره گرفت.

¹ Hotellings T- square test

² one-way ANOVA

³ Friedman test

جدول (۲) گویه های بعد نتیجه گیری

نتیجه گرایی	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین
مدیریت شهرداری بیانیه واضحی نسبت به مقاصد شهرداری که اساس برنامه ریزیهاست، ارائه داده است.	۴	۲۱	۴۴	۲۲	۹	۲/۸۹
مدیریت شهرداری تصمیم گرفته که چگونه کیفیت خدمات سنجیده شود	۱۰	۱۶	۳۶	۲۰	۱۸	۲/۸
مدیریت شهرداری معتقد به این است که داشتن اطلاعات، مستلزم بازبینی موثر و قاعده مند کیفیت خدمات می باشد.	۱۳	۱۵	۳۷	۲۴	۱۱	۲/۹۵
مدیریت شهرداری شرائطی را فراهم آورده تا نظرات و پیشنهادات کاربران و افراد غیر کاربر در رابطه با کیفیت خدمات به گوش مسئولین ذیربط برسد.	۱۷	۱۷	۳۱	۱۷	۱۹	۲/۹۴
شهرداری از اطلاعات بدست آمده در رابطه با کیفیت خدمات در فرایندهای برنامه ریزی و تصمیمگیری استفاده می کند.	۷	۲۲	۳۴	۲۴	۱۳	۲/۸۶

در بعد نتیجه گرایی، گویه (مدیریت شهرداری معتقد به این است که داشتن اطلاعات، مستلزم بازبینی موثر و قاعده مند کیفیت خدمات می باشد) بیشترین میانگین (۲/۹۵) و گویه (مدیریت شهرداری تصمیم گرفته که چگونه کیفیت خدمات سنجیده شود) کمترین میانگین (۲/۸) را به خود اختصاص داده است.

جدول (۳) گویه های بعد اثربخشی نقشها و وظائف

اثربخشی نقشها و وظائف	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم	میانگین
شهرداری برای کلیه اعضای که در امر تصمیم گیری مسؤلیت دارند و همچنین در مورد داشتن شرائط برابری در تصمیم گیریها، شفاف سازی نموده است.	۷	۱۲	۳۸	۲۴	۱۹	۲/۶۴
شهرداری بیانیه واضحی از نقشها و مسؤلیت های مربوط به مدیران اجرایی و غیر اجرایی ارائه داده و آن را در عمل بکار گرفته است.	۸	۱۸	۴۰	۲۸	۸	۲/۹۲
نقشهای رئیس و مدیر اجرایی از یکدیگر تفکیک گردیده و کنترل و مقابله ای برای هر کدام از اختیاراتشان فراهم آمده است تا رئیس و مدیر اجرایی در مورد نقشهایشان مذاکره کنند. (در چارچوبی که رئیس، شهرداری را رهبری و مدیر اجرایی مدیریت داخلی شهرداری را به عهده دارد)	۵	۲۳	۳۷	۲۵	۱۰	۲/۸۸
روسا مسؤلیت های مربوط به خود را برای تصمیمات شهرداری شناسایی نموده و تصمیماتی در جهت اهداف و مقاصد شهرداری با لحاظ نمودن منافع گروهی و سازمان های ذی نفع، اتخاذ می نمایند.	۳	۱۷	۳۶	۳۶	۸	۲/۷۱
مدیران این اطمینان را ایجاد نموده اند که شهرداری به اطلاعات قابل اطمینان در مورد طیف نظرات مردم و رضایت تمام گروه ها و کاربران خدمات دسترسی داشته و به طور موثر، نقطه نظرات مردم و کاربران خدمات را بکار می گیرد.	۶	۱۴	۳۹	۲۶	۱۵	۲/۷

۲/۴۱	۱۹	۴۰	۲۶	۱۱	۴	شهرداری از طریق آزمون و به چالش کشاندن پیشنهادات از طریق مدیران اجرایی یا از طریق درگیر کردن خود در شکل دهی استراتژی از ساده ترین مرحله، توانسته به مسؤلیت خود در قبال استراتژی ها نائل آید.
۲/۶۳	۱۴	۳۳	۳۵	۱۲	۶	در راه توسعه پی گیر استراتژی سازمان، مدیر در جهت قضاوت و داوری در مورد کمک به تنظیم، میزان تغییراتی که شهرداری می تواند موفقیت را تضمین کند، آگاهی کسب نموده است.
۲/۹۸	۱۳	۲۰	۳۲	۲۶	۹	برای کارمندان، معاونان و مدیران اجرایی شرح شغلی تدوین شده که به آنها کمک می کند تا بدانند چه چیزی از آنها انتظار می رود

در بعد اثربخشی نقشها و وظائف گویه (برای کارمندان، معاونان و مدیران اجرایی شرح شغلی تدوین شده که به آنها کمک می کند تا بدانند چه چیزی از آنها انتظار می رود) بیشترین میانگین (۲/۹۸) و گویه (شهرداری از طریق آزمون و به چالش کشاندن پیشنهادات از طریق مدیران اجرایی یا از طریق درگیر کردن خود در شکل دهی استراتژی از ساده ترین مرحله، توانسته به مسؤلیت خود در قبال استراتژی ها نائل آید) کمترین میانگین (۲/۴۱) را به خود اختصاص داده است.

جدول (۴) گویه های بعد ارتقاء ارزشها

رتبه	رتبه	رتبه	رتبه	رتبه	رتبه	ارتقاء ارزشها
۳/۰۵	۸	۲۴	۳۴	۲۳	۱۱	شهرداری تلاش دارد تا به انتظارات مختلف مردم و تلاش در جهت کاهش نابرابری در ارائه خدمات به کاربران پاسخگویی داشته باشد.
۲/۷۱	۱۳	۳۳	۳۰	۱۸	۶	تلاش و التزام به شفافیت و آشکاری در تصمیمات و استفاده از منابع از جمله تلاش هایی بوده است که توسط شهرداری صورت گرفته است.
۲/۷۳	۱۷	۲۵	۳۲	۲۰	۶	کوشش در جهت ارائه خدمات مناسب به کاربران و نادیده گرفتن منافع شخصی در سرلوحه اقدامات شهرداری بوده است.
۳/۱	۹	۱۵	۴۳	۲۳	۱۰	ارتقاء ارتباط مناسب با دیگر سازمانها و حفظ پیوندها با محیط و سازمانهای بیرونی از جمله تلاش هایی بوده است که توسط شهرداری صورت گرفته است.
۲/۸۳	۱۷	۲۴	۳۰	۱۷	۱۲	ارتباط فعالانه و از روی میل با مردم، کاربران خدمات و کارمندان در یک چارچوب ارتباطاتی پذیرفته شده در سرلوحه اقدامات شهرداری بوده است.

در بعد ارتقاء ارزشها گویه (شهرداری تلاش دارد تا به انتظارات مختلف مردم و تلاش در جهت کاهش نابرابری در ارائه خدمات به کاربران پاسخگویی داشته باشد) بیشترین میانگین (۳/۰۵) و گویه (تلاش و التزام به شفافیت و آشکاری در تصمیمات و استفاده از منابع از جمله تلاش هایی بوده است که توسط شهرداری صورت گرفته است) کمترین میانگین (۲/۷۳) را به خود اختصاص داده است.

جدول (۵) گویه های بعد شفاف سازی

میانگین	زیاد	معتدل	کم	بسیار کم	بسیار زیاد	شفاف سازی
۲/۷۳	۱۹	۳۲	۲۸	۱۵	۶	شهرداری بیانیه ای رسمی تدوین نموده که به روشنی انواع تصمیمات و اهداف تصمیماتی که از سوی مدیر اجرایی و کارگزاران اتخاذ شده را برای کاربران و همچنین ذی نفعان شهرداری تشریح می نماید.
۲/۶۱	۱۷	۳۱	۲۴	۲۲	۶	شهرداری اطلاعات مناسبی را در راستای اهداف خود در اختیار دارد که تجزیه و تحلیلی قوی و شفافی را به همراه جزئیات کامل در اختیار مدیران قرار می دهد.
۲/۷۳	۱۸	۴۴	۲۳	۱۳	۲	در شهرداری این اطمینان وجود دارد که اطلاعات از مباحث فنی و اجرایی به موقع، عینی و به طور شفاف ارائه می گردد و این اطلاعات به طور مستقیم با تصمیمات اتخاذ شده مرتبط می باشد.
۲/۸۵	۲۰	۴۰	۲۵	۱۰	۵	مدیریت شهرداری نسبت به فراهم آوردن اطلاعات و مشاوره ای که مورد نیاز حکمرانی خوب می باشد از منابع مختلف اطلاعاتی شهرداری با میل و رغبت عمل می کند.
۲/۷۴	۲۰	۳۰	۳۰	۱۴	۶	مدیر شهرداری به حدی رسیده است که قدرت داوری نسبت به اطلاعات مورد نیاز خود را دارا می باشد.

در بعد شفاف سازی گویه (مدیریت شهرداری نسبت به فراهم آوردن اطلاعات و مشاوره ای که مورد نیاز حکمرانی خوب می باشد از منابع مختلف اطلاعاتی شهرداری با میل و رغبت عمل می کند) بیشترین میانگین (۲/۸۵) و گویه (شهرداری اطلاعات مناسبی را در راستای اهداف خود در اختیار دارد که تجزیه و تحلیلی قوی و شفافی را به همراه جزئیات کامل در اختیار مدیران قرار می دهد) کمترین میانگین (۲/۶۱) را به خود اختصاص داده است.

جدول (۶) گویه های بعد ظرفیت سازی

میانگین	زیاد	معتدل	کم	بسیار کم	بسیار زیاد	ظرفیت سازی
۲/۵۶	۱۳	۳۰	۲۵	۲۴	۸	شهرداری مهارت های لازم مدیران منتصب برای وظائفشان را به خوبی تشخیص داده است.
۲/۸۳	۲۱	۲۷	۲۶	۱۶	۱۰	شهردار و اعضای آن خودشان را مستلزم به توسعه مهارت های لازم در امر تصمیم گیری نموده اند.
۲/۴۹	۱۰	۲۷	۲۱	۳۱	۱۱	شهرداری در قبال فرایندهای استخدامی مسئول می باشد، به گونه ای که کمیته ای را تشکیل داده تا از حصول اهداف فرایندهای استخدامی در شناسایی و جذب افراد مورد نیاز اطمینان حاصل کند.
۲/۶۸	۲۲	۲۹	۲۰	۲۳	۶	مدیران جدید از طریق ایجاد قیاس کلی از نقش خود در سازمان، موقعیت هایی در جهت توسعه مهارت های بیشتر و به روز کردن دانش خود به وجود آورده اند.

۲/۶۵	۱۹	۲۴	۳۴	۱۹	۴	افراد شهرداری در قبال ارزیابی عملکرد خود پاسخگو هستند که این پاسخگویی شامل شناسایی هر گونه نیازهای آموزشی و توسعه ای می‌شود.
۲/۷۱	۱۶	۲۶	۳۳	۲۱	۴	مدیران به طور منظم عملکردها را به طور کلی مورد بازبینی قرار می‌دهند که این بازبینی شامل شناسایی روشهای کاری و دسترسی به اهداف و توافق بر سر طرح های عملیاتی می‌باشد.

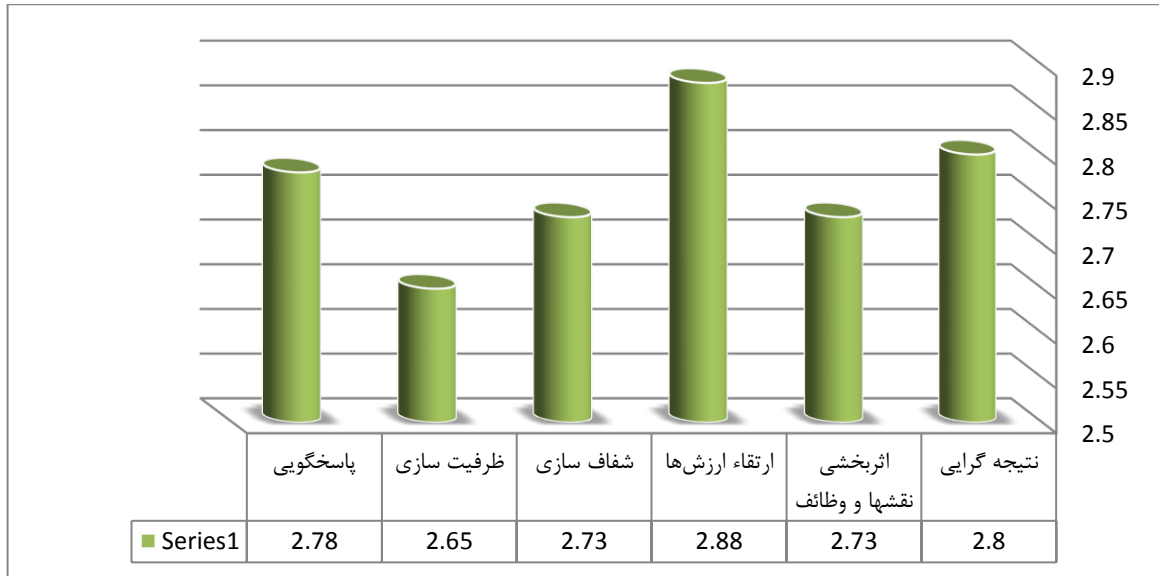
در بعد ظرفیت سازی گویه (شهردار و اعضای آن خودشان را مستلزم به توسعه مهارت‌های لازم در امر تصمیم گیری نموده اند). بیشترین میانگین (۲/۸۳) و گویه (شهرداری در قبال فرایندهای استخدامی مسئول می‌باشد، به گونه ای که کمیته ای را تشکیل داده تا از حصول اهداف فرایندهای استخدامی در شناسایی و جذب افراد مورد نیاز اطمینان حاصل کند). کمترین میانگین (۲/۴۹) را به خود اختصاص داده است.

جدول (۷) گویه های بعد پاسخگویی

میانگین	۶	بسیار	زیاد	کمی زیاد	۶	پاسخگویی
۳/۰۵	۱۱	۲۱	۳۳	۲۲	۱۳	مدیریت شهرداری موضع خود و کارمندان را به روشنی مشخص نموده که چه کسی و در قبال چه چیزی باید پاسخگو باشد.
۲/۶۶	۲۳	۲۱	۲۸	۲۳	۵	شهرداری در قبال ذی نفعان خود پاسخگو است، به نحوی که نقطه نظرات آنها را دریافت و پس از بررسی و اثبات کارا بودن آن را در عمل نیز بکار می‌گیرد.
۳/۰۴	۱۲	۱۸	۳۷	۲۰	۱۳	شهرداری دارای خط مشی واضح و روشنی در راستای پاسخگویی به کاربران خدمات می‌باشد و همچنین دارای سیستمی است که بتواند از نحوه ارائه خدمات خود بازخورد بگیرد
۲/۸	۱۸	۲۴	۳۱	۱۴	۱۳	شهرداری هر ساله اهداف، طرحها، قراردادهای مالی و به طور کلی اطلاعات و خروجی های شهرداری را به چاپ رسانده و در دسترس کاربران قرار می‌دهد.
۲/۶۸	۲۱	۲۴	۳۱	۱۴	۱۰	شهرداری سیاستی را اتخاذ نموده است که در چه زمان و چگونه کارمندان را در جریان تصمیم گیری دخیل نماید.
۲/۴۷	۲۶	۲۵	۳۰	۱۴	۵	شهرداری سیستمی موثر را طراحی نموده است که از حقوق کارمندان خود دفاع منطقی به عمل آورد.

در بعد پاسخگویی گویه (مدیریت شهرداری موضع خود و کارمندان را به روشنی مشخص نموده که چه کسی و در قبال چه چیزی باید پاسخگو باشد). بیشترین میانگین (۳/۰۵) و گویه (شهرداری سیستمی موثر را طراحی نموده است که از حقوق کارمندان خود دفاع منطقی به عمل آورد..). کمترین میانگین (۲/۴۷) را به خود اختصاص داده است.

نمودار (۱) میانگین ابعاد شش گانه حکمروایی خوب شهری

مطابق نمودار فوق، در بین ابعاد شش گانه، بعد ارتقای ارزشها (۲/۸۸) و نتیجه گرایی (۲/۸) دارای بیشترین میانگین و بعد ظرفیت سازی (۲/۶۵) دارای کمترین میانگین می باشد.

جدول (۸) آزمون تی هتلینگ

Hotelling's T-Squared	F	df1	df2	Sig
29.306	5.624	5	95	.000

به منظور بررسی این موضوع که آیا میانگین ابعاد شش گانه حکمروایی با میانگین مطلوب (عدد ۳) تفاوت دارد یا خیر از آزمون آماری تی هتلینگ استفاده می کنیم. نتایج نشان میدهد چون مقدار آماره F، (۵/۶۲۴) در سطح خطای کوچکتر از ۰.۰۵ معنی دارد است بنابراین بین میانگین ابعاد حکمروایی با میانگین مطلوب تفاوت وجود دارد.

برای اینکه بتوانیم ابعاد شش گانه را از نظر مطلوبیت رتبه بندی کنیم از آزمون فریدمن استفاده میکنیم. نتایج نشان میدهد بعد شفاف سازی و اثربخشی نقشها و وظائف بیشترین امتیاز و بعد ظرفیت سازی کمترین امتیاز را به خود اختصاص داده است.

جدول (۹) آزمون آماری فریدمن

ابعاد	میانگین رتبه	N	100
نتیجه گرایی	3.22		
اثر بخشی نقشها و وظائف	3.78	Chi-Square	25.627
ارتقاء ارزشها	3.54		
شفاف سازی	4.01	df	5
ظرفیت سازی	3.07		
پاسخگویی	3.38	Asymp. Sig.	.000

جدول فوق مربوط به خروجی آزمون تحلیل واریانس می باشد. این خروجی مهمترین قسمت در آنالیز واریانس یا ANOVA است. در ستون آخر و همچنین ستون F که در تصویر دیده می شود، مشخص است که فرض صفر یعنی برابری میانگین در بین مناطق شهرداری کرج رد می شود. مقدار معنی داری (Sig) کمتر از ۰.۰۵ بوده است. در نتیجه، حداقل بین دو منطقه اختلاف معنی داری وجود دارد. پس می توانیم بگوییم نتایج آزمون آنوا نشان میدهد بین مناطق ده گانه شهرداری کرج در میزان مطلوبیت حکمروایی تفاوت وجود دارد.

جدول (۱۰) آزمون آماری واریانس یک طرفه

حکمروایی	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	109.090	9	12.121	58.180	.000
Within Groups	18.750	90	.208		
Total	127.840	99			

نتیجه گیری

حکمروایی خوب شهری شامل مجموعه ای از عملکردها، فرایندها و سیاست هایی است که به منظور ارائه خدمات بهتر و بهبود شرایط زندگی شهروندان در شهر و ایجاد یک محیط شهری مناسب برای زندگی و کار افراد اجرا می گردد. برای داشتن یک حکومت شهری خوب، نیاز به مشارکت فعال شهروندان و همکاری با سایر نهادهای مربوطه مانند سازمان های شهرداری، نهادهای مدنی و سیاسی، سازمان های اجتماعی و فرهنگی و مراکز آموزشی و تحقیقاتی است. شهرداری ها در حکمرانی خوب شهری نقش بسیار مهمی دارند. آنها مسئولیت های متعددی را در خصوص مدیریت و توسعه شهرها، از جمله ارائه خدمات عمومی، برنامه ریزی شهری، حمایت از اقتصاد محلی، حفاظت از محیط زیست و سیاست های شهری بر عهده دارند. شهرداری ها با پیاده سازی سیاست های سالم، تلاش

می‌کنند تا شهرها به عنوان مراکزی برای زندگی بشری بهتر و سالمتر تبدیل شوند. از این رو، برداشت جامع و البته حرفه‌ای در خصوص مشکلات شهری و راه‌حل‌های پیشنهادی، مهم‌ترین وظیفه شهرداری‌ها به طور کلی محسوب می‌شود. در واقع، برای رونق شهری، نظم و قانون و حفاظت از منافع عمومی، شهرداری‌ها نقش اساسی را در حکومت شهری رقم می‌زنند. این مقاله در تلاش است سوال زیر پاسخ دهد: ابعاد حکمروایی خوب شهری در شهر کرج در چه وضعیتی قرار دارد؟ یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد بین مناطق ده‌گانه شهرداری کرج در میزان مطلوبیت حکمروایی تفاوت وجود دارد. نتایج آزمون فریدمن نشان می‌دهد بعد شفاف سازی و اثربخشی نقشها و وظائف بیشترین امتیاز و بعد ظرفیت سازی کمترین امتیاز را به خود اختصاص داده است. با توجه به نتایج تحقیق می‌توان گفت با برقراری شفافیت در حکمروایی شهری، مردم به کارآگاهانه‌تر و با اعتماد بیشتری به دولت و مراجع عمومی روی می‌آورند. شفافیت در حکمروایی شهری، منجر به درک بهتر نیازها و مطالبات شهروندان می‌شود، دولت و مقامات شهری در واقعیت برای پاسخگویی به نیازهای شهروندان درباره مسائل شهری باید از شفافیت در عملکردها نشان دهند. با افزایش شفافیت، افرادی که از موقعیت خود برای تصمیم‌گیری‌های غیر قانونی کاربرد می‌یابند، دچار دشواری‌های بیشتری می‌شوند و فساد کاهش می‌یابد. همچنین شفافیت در حکمروایی شهری به شهروندان امکان می‌دهد به راحتی با مسئولین شهری و دولتی در ارتباط باشند و نظارت‌های عمومی بر روابط میان مدیران شهری و تقاریر مالی شهر بدون مشکل صورت می‌گیرد. در تحقیق حاضر بعد ظرفیت سازی در وضعیت پایینی قرار دارد. ظرفیت سازی یعنی توانایی شهر در پذیرش جمعیت و تأمین نیازهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی آنها است. به عبارت دیگر، ظرفیت سازی شهر یعنی توانایی مدیریت نیازهای رو به رشد شهروندان. هدف اصلی از ظرفیت سازی شهر، ایجاد شهری بسیار امن، پایدار و حکمرانی خوب است. در حکمروایی خوب شهری، ظرفیت سازی به عنوان یکی از اصول اساسی به شمار می‌رود؛ زیرا شهر باید بتواند با نیازهای رشد جمعیت سازگاری پیدا کند و در عین حال با حفظ کیفیت زیست محیطی و سطح زندگی شهروندان آنها را تأمین نماید. بنابراین، در حکمروایی خوب شهری، اهمیت بسیار زیادی به ظرفیت سازی اختصاص داده می‌شود؛ زیرا تأمین نیازهای شهریان به دور از دغدغه‌های زیست محیطی و اجتماعی، در ضمانت امنیت، آرامش و خوشبختی شهریانی است که در آنجا زندگی می‌کنند. برای ارتقای ظرفیت سازی در بهبود حکمروایی خوب شهری، پیشنهاد می‌دهیم:

۱. توسعه بخش‌های خدماتی شهری: با ایجاد بیشترین تسهیلات ممکن برای جامعه، مثلاً پارک‌های عمومی، دانشگاه‌ها، بیمارستان‌ها و مراکز تفریحی، افراد را از استفاده از فضای عمومی بهره‌مند کرده و از آن استفاده کنند.

۲. تعهد به توسعه پایدار: از طریق استفاده از استانداردهای پایدار، مانند استانداردهای زیست‌محیطی، مدیریت پسماند و سیستم‌های انرژی پایدار، ما باید به دنبال راه‌حلی را برای سازگاری با آینده در پیش بگیریم.
۳. توسعه تکنولوژی در سیستم‌های حکمرانی: استفاده از تکنولوژی مدرن، ابزارهای کامپیوتری و نرم‌افزار برای بهینه‌سازی سیستم‌های حکمرانی
۴. افزایش شفافیت و اطلاع‌رسانی در قوانین و مقررات: حکومت‌های شهری باید اطمینان دهند که شفافیت قوانین و مقررات ضروری است.

منابع

- تقوایی، علی‌اکبر، تاجدار، رسول. (۱۳۸۸). درآمدی بر حکمروایی خوب شهری در رویکردی تحلیلی، فصلنامه مدیریت شهری شماره ۲۲، ۴۵-۵۸.
- جعفری فرد، جعفر، صابری، حمید، اذانی، مه‌ری، خادم‌الحسینی، احمد. (۱۳۹۹). واکاوی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: شهر کهنوج). جغرافیای اجتماعی شهری، ۷ (۱)، ۲۷۳-۲۹۱.
- حسین‌پور، مهدی، کلانتری، محسن، پیریف‌عیسی. (۱۴۰۱). شناسایی و تحلیل بازیگران اصلی و تأثیرگذار در حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: شهر ارومیه). مطالعات جغرافیایی نواحی ساحلی، ۳ (۱)، ۲۷-۴۳.
- خضرای شولای فر، مریم. (۱۴۰۰). تأثیر حکمروایی خوب شهری بر تاب‌آوری شهری، مطالعه موردی شهر روی منطقه ۲۰ تهران، جغرافیا و روابط انسانی، ۳ (۴)، ۵۲۷-۵۴۱.
- دانش فر، احسان، طبیبیان، منوچهر، معینی فر، مریم. (۱۴۰۱). بررسی و ارزیابی جایگاه مدیریت شهری در ایران بر اساس شاخص‌های حکمروایی خوب (نمونه مورد بررسی: شهر کرج). فصلنامه علمی-پژوهشی برنامه ریزی منطقه‌ای، ۱۲ (۴۵)، ۸۲-۶۷.
- رهنما، محمد رحیم، اسدی، روح‌اله. (۱۳۹۳). تعیین وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در شهر مشهد، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۲۰ (۵)، ۱۶۲-۱۴۳.
- سرگزی، زهرا؛ رهنورد آهن، فرج‌اله. (۱۴۰۰). تأثیر سرمایه اجتماعی، توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات، و جهانی شدن بر حاکمیت خوب شهری، در پرتو فرهنگ مشارکت و تمایل مقامات محلی، نشریه فرآیند مدیریت و توسعه، شماره ۱۱۵، ۲۶-۳.
- شهریاری، محمدرضا، مشک‌سار، پریرسا. (۱۴۰۱). ارزیابی شاخص‌های حکمروایی خوب در محلات شهری (مطالعه موردی: محله قصردشت شهر شیراز). فصل‌نامه جغرافیا و برنامه ریزی شهری چشم‌انداز زاگرس، ۱۴ (۵۲)، ۱۷۱-۱۹۰.
- عزیزی، رضا. (۱۳۹۴). ارزیابی تحقق مدیریت یکپارچه شهری در ایران (نمونه موردی: شهر کرج)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: اسماعیل چاوشی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

- مفاخریان، سید بهزاد. (۱۳۹۶) ارزیابی و تحلیل تحقق حکمروایی خوب شهری در ایران: مطالعه موردی شهر تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، استاد راهنما: محمد حسین نامی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.
- منوچهری، فاطمه. (۱۴۰۱). حکمروایی خوب شهری ضرورت رسیدن به بهره‌وری و مدیریت منابع انسانی سازمانها، جغرافیا و روابط انسانی، ۴ (۴) ۲۰۴-۱۸۶.
- مولائی قلیچی، محمد؛ فرهودی، رحمت‌اله؛ زنگنه شهرکی، سعید؛ زیاری، کرامت‌الله و پور احمد، احمد. (۱۴۰۰). تحلیلی بر مواضع بازیگران کلیدی در فرایند مدیریت رشد شهری (مطالعه موردی: شهر کرج). پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری، ۹(۱): ۲۸-۱.
- مهری، معصومه، ایستگلدی، مصطفی. (۱۴۰۱). بررسی اثرات حکمروایی خوب شهری بر شکوفایی شهری در شهر شیراز. جغرافیا و روابط انسانی. ۵(۱): ۲۷۳-۲۸۸.
- Badach, J., & Dymnicka, M. (2017, October). Concept of 'Good Urban Governance' and Its application in Sustainable Urban Planning. In IOP conference Series: Materials science and engineering (Vol. 245, No. 8, p. 082017). IOP Publishing.
- Commission of the European Communities. (1990). *Green paper on the urban environment*. The Commission.
- El Nachar, E., & Abouelmagd, D. (2023). The Inter/Transdisciplinary Framework for Urban Governance Intervention in the Egyptian Informal Settlements. *Buildings*, 13(2), 265.
- Frantzeskaki, N., Wittmayer, J., & Loorbach, D. (2014). The role of partnerships in 'realising' urban sustainability in Rotterdam's City Ports Area, The Netherlands. *Journal of Cleaner Production*, 65, 406-417.
- Gilbert, A. (2006). Good urban governance: evidence from a model city?. *Bulletin of Latin American Research*, 25(3), 392-419.
- Habitat, U. N. (2007). *Inclusive and sustainable urban planning: a guide for municipalities*. Nairobi: UN Habitat.
- Hendriks, F. (2014). Understanding good urban governance: Essentials, shifts, and values. *Urban Affairs Review*, 50(4), 553-576.
- <http://mirror.unhabitat.org/content.asp?typeid=19&catid=25&cid=2097>.
- OPM & CIPFA. (2004). *The Good Governance Standard for Public Services*. The Independent Commission on Good Governance in Public Services, Office for Public Management Ltd & The Chartered Institutes of Public Finance and Accountancy. Printed by Hackney Ltd
- Pierre, J. (2011). *The politics of urban governance*. Bloomsbury Publishing.
- Rhodes, R. A. (1997). *Understanding governance: Policy networks, governance, reflexivity and accountability*. Open University.
- Rhodes, R.A.W. (2007). Understanding Governance: Ten Years On, *Organ. Stud.*, vol. 28(8), pp. 1243- 1264
- Schwedler, H. U., & ECE, U. (2008). Working together for sustainable and healthy transport: guidance on supportive institutional conditions for policy integration of transport, health and environment/prepared under the auspices of the Transport, Health and Environment Pan-European Programme.
- Sheng, Y. K. (2010). Good urban governance in Southeast Asia. *Environment and Urbanization Asia*, 1(2), 131-147.
- UN HABITAT, (2017). For a better urban future" [Internet], [cited 2017 Apr], available from: University Press: Oxford.

- Van den Dool, L., Hendriks, F., Gianoli, A., & Schaap, L. (2015). *The quest for good urban governance: Theoretical reflections and international practices*. Springer.
- Van Lindert, P. and Nijenhuis, G. (2003). Popular Participation and the Participatory Planning Practice in Latin America: Some Evidence from Bolivia and Brazil, in Baud, I. S. A. and Post, J. (eds.), *Realigning Actors in an Urbanising World: Governance and Institutions from a Development Perspective*. Ashgate: London, 176–196.
- World Bank (2003). *World Development Report 2003: Sustainable Development in a Dynamic World: Transforming Institutions, Growth and Quality of Life*. Oxford